

JEZSÓ ÁKOS: HÁNY POFONIG VAGY MAGYAR ?

Az osztály morgott. Mérgesen.

Ez most nem az a szokásos duruzsolás volt. Nem, azt a tanárnő megszokta. Fel sem kellett néznie, ha éppen a naplóba írt valamit, vagy elmélyülten javította a dolgozatokat – úgyis tudta, hogy mi történik, tudta, hogy ki szövegel. Láthatatlanban megmondta. Elég volt behatárolni, hogy merről is jön a susmus és máris mondta: Balázs, Kiss és Zsemle, ha nem fogjátok be, mehettek le az igazgató elvtárshoz! És Balázs, Kiss és Zsemle azonnal befogta, mert félték az igazgató elvtárstól, akinek barnák voltak a fogai a sok cigarettázástól és akkora tenyere volt, mint egy péklapát. Fialat korában bányász volt, de felkarolta a Párt és ide helyezte. Ide, az ország szélére, az Isten háta mögé! – mondogatta odahaza a felesége, aki mint általában az asszonyok, roppant elégedetlen volt az urával. Mert a Mrinálcsik is Koscicén lett igazgató, pedig sokkal kevesebb munkaegységet teljesített, mint te! Meg az a málé szájú Sturbanyek is jó helyen kapott állást! De hát te egy tehetetlen, tutyimutyi alak vagy, megelégszel ezzel az eldugott faluval, ahol ráadásul mindenki magyar és még magyarul is beszél! Azt sem tudom, hogy mit zagyválnak itt össze-vissza! Tegnap is! Bementem a tejboltba és a hátam mögött összesúgtak. Biztosan kibeszéltek! És innen még busszal is egy óra, mire beérünk Levicére!

Az osztály morgott.

Mind mérgesebben.

A tanárnő idegesen nézett körbe. Tudta az okát. Tudta, mert az óra előtt, amikor a rendőr elvtárstól átvette az igazolványokat, mindegyikbe belelapozott. És látta. De nem mert szólani. Csöndben vette át a rendőr elvtárstól. Gyermekkorát deportáltként Csehországban töltötte. Még egészen kicsi volt, amikor 1946 telén odahurcolták, szinte az egész faluval együtt. Fűtetlen marhavagonokban utaztak, három napon keresztül. Az ajtót kívülről rájuk zárták és csak a hideg jött be. Süvöltött a szél, az a fagyos szél, ami 1946 telén eluralta a Szudétákat. Sosem fogja elfelejteni, hogyan ölelte magához az édesanyja, hogy teste melegéből valamit átadjon gyermekének. Hogy ne fagyjon meg.

A tanárnő akkor megtanult félni.

Egy életre megtanulta, hogy a túlélés egyetlen záloga, ha az ember fejet hajt a hatalomnak. Hiszen visszajöttek. Hazatérhettek. Mert a Párt megengedte. De csak azoknak, akik fejet hajtottak. Akik beálltak a sorba. A többiek ott maradtak. Špindlerův Mlýnben. Ott maradtak és már sosem jönnek haza. Ott nyugszanak...

De neki a néphatalom megengedte, hogy tanuljon, hiszen paraszti származású. Hogy néptanító legyen. Hogy Petőfi nyelvében vadócba rózsát öltson.

Itt.

A tanárnő félt. Nem, most nem a Szudétéktól vagy a Párttól. Életében először most a saját osztályától rettent meg. A nyolcadikos, nagyszájú 14 éves kamaszoktól.

– Tanárnő kérem, itt valami baj van, rosszul írták le a nevemet! – mondta ki a ki nem mondható szavakat Feri.

És az osztály egyöntetűen mellé állt.

– Az enyémet is! – kiáltottak fel innen is meg onnan is.

És átszakadt a gát.

Az egész osztály egyszerre sorolta, hangosan és egymás szavába vágva a saját nevét, azt, ahogyan hívják és azt, ahogyan az életükben először megkapott személyi igazolványukba a belügyi szervek beírták. Mert nem úgy írták be, ahogyan otthon őket hívják, ahogyan a téren egymást szólítják, vagy ahogyan a tejboltban a Dusi néni, a téesz irodán meg a Tóni bácsi böki oda, hogy no, mi van, mi kéne? Nem. Más nevet kaptak. Idegen, ismeretlen nevet. Minden magyar nevet szlovákul írtak le. Így lett a Ferencből František, Istvánból Štefan, Imréből Imrich, Jánosból Ján, Sándorból Alexander, Ilonából Helena, Erzsébetből Alžbeta. De még a családnevük is megváltozott: Bölc, Baláz, Herdič, Kiš, Lelkeš, Šimon, Šomodi, Žemle, Čáno, Čiziková, Čomorová, Hedi, Hólde, Mađaričová, Nadová.

– Tanárnő kérem, engem nem így hívnak, én ezt nem veszem át, javítsák ki!

– folytatta Feri. Szemében égett a tűz. A felháborodás, a harag. Hogy elvették. Ezt is! Még a nevét is! Apjától és anyjától elvették a földjüket, az egyetlen vagyonukat, amit most a téesz művel. Elvették az állatokat is, meg a lovat. A Laci lovat, akiről apja annyi mindent mesélt, de már rég nem él, mert megszakadt, mert a téeszben annyit pakoltak a kocsira, hogy nem tudta elhúzni. És a Laci lovat akkor leölték. Kolbászt csináltak belőle és szétosztották a téesztagok között, a néphatalom ajándékeként. De az apja nem kért belőle. És most még a nevét is elvették! Azt, ahogyan hívják!

Innen is, onnan is fütty csattant, no meg taps. Az osztály lázadt. Ez az, Feri, mond meg! Ne hagyd magad! – kiáltották a gyermekek. A tanárnő meg sem mert mozdulni.

– Ne csináljátok, fiúk! – motyogta halkán, hogy még maga sem hallotta. Tudta, hogy mit jelent ez a lázadás. És a szívében, ott mélyen, legbelül egyet is értett velük. De ezt nem merte kimutatni. És azt is tudta, mert ismerte a növendékeit, Ferit is ismerte, hogy ennek nem lesz jó vége.

De Feri nem fejezte be. Kiment a katedrához, és a tanárnő asztalára lerakta a személyi igazolványát.

– Nem veszem át, javítsák ki! Engem nem így hívnak! Ez nem az én nevem!

– mondta határozott hangon és visszament a helyére. És az összes gyermek felállt és mindenki visszavitte az igazolványát és lerakta a tanárnő asztalára.

Az egész osztály.

Mind a negyven gyermek.

Mert egynek sem úgy írták le a nevét, ahogyan hívják.

A tanárnő megzavarodott. Mit csináljon? Nem tudta. Csak annyit tudott, hogy ha most a fiúk mellé áll, és az ő véleményüket képviseli a hatalom, vagyis az igazgató elvtárs irányába, akkor kirúgják az állásából és soha többé nem taníthat. Pedig erre szentelte az életét. Hogy vadócba rózsát öltjön.

Döntött.

Túl kell élni. Ezt is, mint minden mást. A marhavagont, a Szudétákat, a deportálást, Špindlerův Mlýnt és a jogfosztottságot. A túlélés iránti vágy óhaj és sóhaj, ösztön, félelem, erő. Soha többé nem akart a vesztes oldalra állni.

– Jól van, Feri, gyere le velem az igazgató elvtársához, neki mondd el, hogy mit akarsz! – motyogta halkán, de ezt a halk motyogást az egész osztály hallotta. Ez az, Feri, mondd meg neki! – kiáltották amolyan válasz gyanánt innen is meg onnan is. És Feri tapsviharban ment ki a tereméből. Ő lett az osztály hőse.

Az igazgató elvtárs roppant ideges lett, amikor a tanárnő elmondta, hogy mi történt az osztályfőnöki órán. Rágyújtott egy cigarettára, és a füstöt teljes erőből Ferrire fújva kiáltotta: Mit képzelsz te taknyos kölyök? Kinek a kenyerét eszed? Ha jó a szlovák kenyér, akkor szépen behúzd a seggedet és elfogadod a néphatalom rendjét, mert ez már lázadás, és tudod mit csinál a néphatalom a lázadókkal? Kicsinálja! – és itt az igazgató elvtárs a nagyobb nyomaték kedvéért a nyaka előtt elhúzta a kezét. Pontosan tudta, hogyha ez a kölyök balhét csinál, akkor abból még neki is baja lehet. És hiába ácsingózik egy jobb állásért Levicére, sohasem kaphatja meg, mert még helyi szinten sem tudta leverni a néphatalom elleni felkelést. Gyenge és tutyimutyi emberré válik a tankerület, és ami még rosszabb, a Párt előtt. És akkor vége. Vége mindennek. És ráadásul még az asszony is a fejére száll. No, ez lenne a legrosszabb, mind közül. Ezt tudná legkevésbé elviselni. Az otthoni lapos megjegyzéseket. Hogy semmire sem jó. Még egy diákot, egy 14 éves kamaszt sem tud megfogni.

– Átveszed vagy sem? – üvöltötte az igazgató elvtárs.

– Engem nem így hívnak – válaszolta csöndesen Feri. Félt, már hogyne félt volna, de azt is tudta, hogy igaza van. Mert más a neve, mint amit rákényszerítenek.

– Szóval, nem veszed át? – kiáltotta az igazgató. Feri megrázta a fejét. Akkor a pofont kapott, hogy majdnem lerepült a feje.

– És most már átveszed? – hallotta Feri kívülről, messziről az igazgató hangját. Apjára gondolt, arra, hogy mit ugatnak itt a szlovákok, ez egy ősi magyar föld, itt mindenki magyarul beszél, de itt mindent elvettek a magyaroktól, még az apja Laci lovát is, és most még a nevüket is. Megrázta a fejét. Nem. Ki kell állni az igazunkért! Egyszer véget kell vetni ennek a folyamatnak! Nem! A nevemet már nem adom!

– Szóval nem. Így is jó. – válaszolt az igazgató elvtárs és egy újabb pofonnal honorálta Feri makacsságát.

A vércsepp úgy csöppent a galléra, hogy nem is látszódtott, honnan jött. Pedig jött, határozottan. A többiekkel együtt. A pofontól eleredt Feri orra vére és televérezte az ingét.

– Átveszed, te kurva kölyök! – ordította az igazgató és visszakézből egy újabb pofont küldött.

Feri megszedült. Látása elhomályosult. Az ütlegektől az inge csurom vér lett, akarata meggyengült, ellenállása megtört. Nem volt már más vágya, mintsem az, hogy hagyják abba. Hogy ne fájjon. A pofon, a verés, a szégyen. És hogy elmehessen. Szabadon. És szabadon azt tehessen, amit csak akar. A szabadság, és hogy ne verjék.

Mert a fájdalom a lelkébe, a szívébe és a húsába hatolt. És megölt mindent és mindenkit.

Bólintott. Igen, ő is szlovák.

És átvette az igazolványt.

És szégyellte magát.

És amikor hazatért, otthon, magára zárta a garázs ajtaját, és bosszúból, mérgéből, a bicikljé küllőjét piros-fehér-zöld szigetelő szalaggal tekerte körbe.

Az összes küllőt.

Ország László: Máskép, 02